

כתב מינוי מידי גולדה – האתגר הגדול בחיי

בינואר 1970 קיבלתי מידי גולדה את כתב המינוי לעמוד בראש "נתיב". ידעתי שיהיה זה הפרק האחרון במסע שהחל 17 שנים קודם כשיצאתי בינואר 1953 בשליחות לשטוקהולם. מינוי זה הציב בפני את האתגר הגדול של חיי והטיל עלי אחריות כבדה ביותר. הנסיון והידע שרכשתי במהלך שירותי במוסקבה, במשרד "נתיב"- "בר" בתל-אביב ובתקופת השליחות בארצות-הברית, נטעו בי מידה מסוימת של בטחון עצמי, אולם יחד עם זה ידעתי שבכל התפקידים, לא הייתי פוסק אחרון. עתה עם כניסתי לנעליו של שאול אביגור, עתיד אני להיות הפוסק ואת הגיבוי אוכל לקבל רק מראש-הממשלה. עובדה זו טרדה את מנוחתו. שאול כראש "נתיב" זכה למעמד מיוחד. למרות שעמד בראש יחידה קטנה יחסית, הוא פעל ישירות בשם ראש-הממשלה ובחסותה. בינו לבין ראש-הממשלה לא חצו מנכ"לים ובוודאי לא סמנכ"לים. את מעמדו המיוחד הוא רכש בזכות פועלו ב"הגנה" ובהעפלה, בזכות קרבתו רבת השנים לצמרת תנועת העבודה ובזכות היותו איש מעשה ואיש מחשבה. כל אלה העניקו לו סמכות מוסרית בעיני שרי הממשלה ואנשי ציבור רבים. העובדה ש"נתיב" יכול היה לפעול בשם ראש-הממשלה חסכה ממנו אין סוף קשיים בירוקרטיים ואין ספור מאבקים בינמשרדיים על סמכויות. אמנם גולדה הכירה אותי מזה שנים, ואף-על-פי-כן הנחתי שהיא תרצה להיווכח בכישורי למלא את התפקיד בטרם תעניק לי את מידת האמון והגבוי שנתנה לקודמי.

גם לשאול וגם לי היה ברור שלאחר פרישתו לכנרת עדיין ישארו כמה "זנבות" שהוא יצטרך לטפל בהם. אני ביקשתיו שימשיך ללוות את עבודת "נתיב"- "בר" ואף הצעתי לו להשתתף בכל הדיונים החשובים. במשרדי "נתיב"- "בר" המשיכו לעמוד לרשותו חדרו ומזכירתו. כאשר קיבלתי לכך את הסכמתו, ביקשתי לכך את אישורה של גולדה, שברכה אותי על היוזמה. אם היו לי חששות, שכחתי אותן מהר מאד. שאול הקפיד מאד שלא לקיים שיחות עם גולדה בנושא שלנו, כאשר נפגש איתה בעניינים שלא נגעו ל"נתיב". לו קדר, המזכירה של גולדה סיפרה, שלפחות בהזדמנות אחת היא שמעה את שאול מעיר שבנושא "הרוסי" הוא מעדיף לשוחח רק בנוכחותי. ואכן, כל עוד בריאותו איפשרה זאת, תרם שאול משיקול דעתו, אם בדיונים ואם בשיחות בארבע עיניים. רק המחלה הממארת שבה חלה שאול שנים אחדות אחרי פרישתו, הפסיקה את מאמציו לתרום לנושא שלו הקדיש עשרים משנות חייו.

עם כניסתי לתפקיד היה עלי למצוא דרכים הולמות לקיום יחסי עבודה תקינים

עם שייקה וצבי, שכל אחד מהם ראה עצמו מומחה גדול ממני בתחום אחריותו. עם שייקה הכל היה יותר פשוט. היה זה אך טבעי בעיניו שאקבל על עצמי את הפיקוח הישיר על עבודת "נתיב" בכל הנוגע ליהדות ברית-המועצות. מלבד יוסף מלר, שניהל את המחלקה הרוסית, מצאתי את אריה קרול, שהיה אחראי על שיגור שליחים-תיירים לברית-המועצות, שתפקידם היה לחזק את הקשר עם הפעילים. שלא כיוסף מלר, שהיה איש מופנם וללא קשרים בארץ, התגלה אריה כפעלתן נמרץ ובעל קשרים ענפים. כפי שכבר סיפרתי, נוצרו בינינו קשרי עבודה מצוינים. חדרו היה סמוך לשלי ושמחתי שביצועיסט נלהב זה נהג להיכנס לחדרי ללא מגבלות. הוא החזיק אותי בתמונה בכל פרטי הפרטים. עם הזמן, נעזרתי בו במגוון רחב יותר של תחומים או בבעיות שצצו מדי פעם. היו בינינו יחסים של אמן מלא, ויכולתי להיוועץ בו אף בעניינים הרגישים ביותר.

במערכת היחסים שביני לבין יוסף מלר נוצר מצב יוצא דופן בין מי שנושא באחריות לבין מי שצריך לקדם את המשימות שעליהן הופקד. יוסף היה אמנם יוזם ויצירתי, אך יחד עם זאת גם זהיר, חשדן, ספקן וביקורתי מאוד לגבי אנשים שאיתם בא במגע. ידעתי שרעיונות והצעות שלי, או יוזמות ותגובות, יעברו את ביקורתו הקפדנית, ויכולתי בשל כך להרשות לעצמי חרות מחשבתית. לכל שאלה היתה ליוסף החשדן תשובה ברורה. לדעתו של אריה, יוסף ואנוכי השלמנו זה את זה. אני - נותן התנופה ויוסף - מספק את הבקרה. היו כמובן גם יכוחים. יוסף היה תמים דעים עם שאול וצבי שאין להיעזר בעולים בהסברה במערב. יוסף גם לא התלהב מהמגעים שלי עם העולים. הוא טען שאני תמים ומאמין להם, וחושף בפניהם דברים שהשתיקה יפה להם.

יוסף מלר לא העריך את צבי נצר ולא החשיב בתחילה את פעולות "בר". צבי נצר, לעומתו ראה ב"בר" את הגורם האפקטיבי ביותר שלזכותו יש לזקוף את חידוש היציאה במסגרת איחוד משפחות ואת ביטול מגבלת הגיל של המהגרים. כדי לאפשר לשני הניצים להכיר זה את עבודתו של זה, הנהגתי "סדר" חדש. אחת לשבוע אספתי את ראשי המחלקות לדיון משותף ולדיווח על המתרחש, כל מחלקה בתחומה - ובמערכת הכוללת. אריה קרול פעל אמנם ב"נתיב", אך ביקוריו בבירות אירופה ובניו-יורק איפשרו לו להכיר ולהעריך את ביצועי "בר" במערב. ספק אם הצלחתי לשנות את הערכותיהם ההדדיות של צבי ויוסף, אך בעזרתו הפעילה של אריה הנהגתי מידה רבה יחסית של תאום ודיונים משותפים בנושאים שנגעו לשתי המחלקות.